

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-4\(98\)-42-49](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-4(98)-42-49)

УДК 37:373+378(74–77)

Пічкур Микола Олександрович,

професор кафедри образотворчого мистецтва, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна, pto65@ukr.net

НАТЮРМОРТ ЦИФРОВОГО ФОРМАТУ: ХУДОЖНЯ ПОСТАНОВКА, КОМПОЗИЦІЯ, ІМІТАЦІЯ ТА СТИЛІЗАЦІЯ

Актуалізовано проблему студіювання цифрового формату натюрморту в процесі формування основ образотворчої грамотності й творчого розвитку суб'єктів педагогічного процесу в системі неперервної мистецької освіти. Розкрито різновиди натюрморту за змістом і формою, засобами виразності та ступенем складності, розроблено алгоритм його натурної постановки й фотозйомки за вибором типу композиційної побудови на прикладах класичного живопису, що ілюстровано добіркою відповідних репродукцій. Визначено сукупність навчально-творчих завдань з виконання натюрморту методами цифрової імітації графічних, живописних і декоративних технік.

Ключові слова: мистецька освіта; образотворче мистецтво; натюрморт цифрового формату; натурна постановка; фотозйомка; композиція; імітація; стилізація.

Постановка проблеми. Завдяки поширенню комп'ютерних технологій розкрилися нові перспективи розвитку мистецтва в цілому і творчого самовираження митців зокрема. Спонтанний перебіг цього процесу породжує проблему інформатизації мистецько-освітньої галузі, розв'язання якої на міжнародному рівні започатковано в загальнометодологічних директивах «Дорожньої карти художньої освіти» [13] (Лісабон, 2006) та «Цілей розвитку художньої освіти» [14] (Сеул, 2010). Проте в умовах сьогодення цього недостатньо. У контексті діалектики загального й часткового, наступності традицій та інновацій особливої актуальності набуває питання розроблення й упровадження в систему неперервної мистецької освіти цифрових технологій художнього навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками цифрове образотворче мистецтво стало предметом наукових досліджень у філософії, естетиці, культурології, мистецтвознавстві та педагогіці. Із цих галузей знань воно неодмінно екстраполюється в новий проблемний зміст усіх ланок сучасної неперервної мистецької освіти (початкової, середньої, вищої та післядипломної), широкое коло питань якої зосереджується навколо комп'ютерної графіки як засобу художньої діяльності та її навчально-методичного забезпечення.

Попри те, що вже багато років поспіль комп'ютерною графікою захоплюються і діти, і дорослі, досі панує академічний підхід до студіювання різних видів і жанрів образотворчого мистецтва. Водночас, окремі науковці

порушують питання доцільності використання творчо-розвивальних резервів цифрового формату образотворення в рисунку (А. Пієт [12], А. Фабер [11]), живопису (С. Прохоров [8], І. Шпагіна та Л. Габріелян [10]) та художній фотографії (С. Бондаренко [1], С. Прищенко і Т. Сенчук [7], Т. Свинобоєва та М. Решетова [9]). Їхні напрацювання засвідчують початкову стадію розроблення нової парадигми мистецької освіти, що полягає в інтеграції художньо-педагогічних традицій та інновацій. Однак вона практично не підкріплена відповідними науково-методичними розробками.

У графіці, живопису й декоративному мистецтві найпоширенішим засобом опанування школярами і студентами основ композиції, образотворчої грамотності й художньої майстерності на мануальній основі є натюрморт. Широкому колу питань щодо студіювання цього жанру в системі неперервної мистецької освіти присвячено чимало методичних статей, посібників та рекомендацій. Проте в їхньому змісті бракує педагогічних настанов і технологій із цифрового образотворення, що в умовах суспільних колізій, наприклад, пандемії коронавірусу, є надзвичайно актуальним і своєчасним у контексті ефективного впровадження дистанційного навчання. Звісно, що цифро-дидактичний підхід не є альтернативою художньо-педагогічній класиці, а лише її допоміжною методологією.

Мета статті – розкрити комплекс методів образотворення натюрморту за алгоритмами його натурної постановки, вивчення і вибору типології композиційних побудов на зразках реалістичного живопису, фотозйомки й корекції зображення, імітації різних класичних художніх технік графіки й живопису, стилізації в декоративну форму цифровими засобами; розробити зміст відповідних навчально-творчих завдань, якими можуть послуговуватися художники-педагоги в середній, вищій та післядипломній ланках неперервної мистецької освіти, як у стаціонарній, так і в дистанційній формі навчання образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. В усі часи розвиток мистецтв супро-

воджувався появою певних інновацій, що пов'язані з удосконаленням технічних засобів виконання художніх творів. Починаючи з другої половини минулого століття розпочалося панування електронних технологій, завдяки яким виникло й бурхливо розвивається мистецтво нових форм, що в термінологічному науковому тезаурусі спочатку позначалося як «комп'ютерне» і «кібернетичне» (1960–1990-ті роки), а нині йменується як «цифрове» або «digital art».

Як слушно зазначає О. Кириченко, цифрове мистецтво за своєю природою є синтетичним, оскільки об'єднує в арсеналі засобів зображення, об'ємну форму (3D), звук, світло, колір, слово, простір, рух. Науковець стверджує, що воно не вписується в загальноприйнятту класифікацію видів мистецтв, його неможливо віднести до просторових мистецтв, до нього складно застосувати той набір характеристик образотворчої виразності, що є загальноприйнятим для традиційних форм мистецтва [4, с. 92]. Із цього випливає, що сучасний митець має змогу оперувати цифро-технологічними способами відображення реальної і віртуальної (уявної) дійсності й за допомогою комп'ютерних програм продукувати твори нового рівня художності, розширюючи при цьому свої можливості для творчої самореалізації.

Із часу появи цифрового мистецтва галузь мистецтвознавчої науки поступово збагачується новими поняттями. Протягом останнього десятиліття серед них фігурує термін «цифрове образотворче мистецтво», що, за визначенням С. Єрохіна, є формою реалізації характерних для нього художніх методів і прийомів із використанням цифрових технологій [2, с. 32]. Однак міра такої технологічності зумовлює особливості перебігу творчого процесу, що вказують на чітко розмежовані способи виконання художнього твору цифрового формату – неавтоматизованого (комп'ютер виконує лише інструментальну функцію «продовження руки художника»), автоматизованого (графічна програма регламентує досягнення художньо-естетичних ефектів за відповідним автоматизованим алгоритмом) та штучного (машинний інтелект охоплює всі стадії продукування художнього твору

за задалегідь підготовленим людиною візуальним матеріалом).

Слід зазначити, що новітня форма художньої творчості – цифрове образотворче мистецтво – розвивається в глобалізованому контексті. Воно неодмінно взаємодіє з класичними видами й жанрами живопису, графіки скульптури. Тому перед митцями відкриваються широкі перспективи щодо продукування гібридних творів, для яких характерні віртуальні й матеріальні ознаки. Проте будь-яка комп'ютерна арт-програма сама собою не здатна створити художній образ, а традиційні образотворчі техніки не мають можливостей гнучкості і точності цифрового середовища. З урахуванням цього, є підстави для твердження, що оптимальне поєднання у творчій роботі художника традицій та інновацій дає змогу підняти на вищий щабель художнє мислення за параметрами ширини оперування та повноти відтворення образності для досягнення неочікуваного, оригінального та об'єктивно цінного мистецького твору [6, с. 302].

У мережі «Інтернет» представлено безліч суто цифрових чи гібридних творів образотворчого мистецтва різних жанрів, у тому числі й натюрморту. Але їхні автори вкрай зрідка розкривають свої секрети художньої майстерності, зокрема на рівні теоретичного осмислення нових підходів до образотворення та практичного втілення своїх творчих задумів у цифровому форматі.

У сучасному мистецтвознавстві, інформатиці, художній дидактиці та інших галузях знань послугуються поняттям «цифровий формат». На відміну від фізичного контексту, що має вузьке категоріальне значення розміру і пропорцій картинної площини, слово «формат» в сучасному інформаційному суспільстві різко розширило свою семантику та сфери застосування для позначення певної структури, деяких параметрів, властивостей і можливостей, а також конкретного електронного стандарту продукованого твору. Саме в цій лексемі нині вбачають ознаки впорядкованості складного об'єкта, що зумовлює особливості його перцептивної подачі. У поєднанні з прикметником

«цифровий», яким позначається репрезентація інформаційних даних за допомогою набору цифр (1 та 0) в електронній системі, іменник «формат» набуває специфічного змісту, що охоплює параметри розміру в пікселях, роздільної здатності, наявності шарів і кольорних профілів тощо. Зважаючи на це, словосполучення «цифровий формат» стосовно візуальних мистецтв доцільно трактувати як *технологічно оброблене зображення засобами електронних пристроїв та комп'ютерних програм із метою їх зберігання і наочної демонстрації на цифрових носіях (дисплей, телевізор, смартфон)*.

Слід зазначити, що поняття «цифровий формат» має синтетичний зміст і активно вживається щодо різних видів мистецтва. Тому інформаційні джерела нині рясніють такими словосполученнями, як «цифрова музика», «цифровий театр», «цифровий живопис», «цифрова скульптура» та ін. Очевидно, що завдяки цьому сьогодні помітно змінюється морфологія образотворчого мистецтва, у структурі якого серед жанрового розмаїття цифрових форматів (пейзаж, портрет, ілюстрація тощо) особливе місце посідає натюрморт.

З історії мистецької освіти відомо, що натюрморт став тим жанром, на основі якого розроблено методику реалістичного відтворення дійсності графічними і живописними засобами. У контексті творчої самореалізації багатьох художників він посів першорядне місце для реалізації їхніх формальних, змістових, технічних та стильових пошуків. Із опорою на це, заслужений художник України А. Зорко слушно наголошує на виключній дидактичній ролі студювання натюрморту під час різних етапів образотворчої підготовки в системі академічної художньої освіти [3, с. 42]. Саме натюрморт є особливо цінним засобом у процесі формування основ образотворчої грамотності і творчого розвитку суб'єктів художньо-педагогічного процесу.

На переконання І. Шпагіної та Л. Габріелян, у процесі вивчення навчального натюрморту, спрямованого на формування наукових знань, найбільші успіхи досягнуті саме в сфері традиційного живопису, але й цифрова

сфера набирає темп розвитку в сучасних комунікаційних формах. Науковці стверджують, що робота з цифровими редакторами стимулює розвиток естетичного смаку, почуття ритму, підвищує рівень розуміння систем формотворення і рано чи пізно знаходить своє вираження у творчій діяльності учнів [10, с. 22–23].

Рукотворний і цифровий різновиди рисунка, живопису і декоративної композиції натюрморту кардинально різняться за способом відображення дійсності. Проте їх споріднює образний зміст твору, що не залежить від використання специфічних художніх матеріалів, інструментів та виконавських технік. Окрім того, у процесі ручного й комп'ютерного образотворення художник послуговується одними й тими ж композиційними засобами виразності. На відміну від мануального методу зображення, у комп'ютерно-графічному форматі міститься надзвичайно широкий оперативно-зображальний діапазон для площинного, об'ємного і просторового моделювання художньої форми з можливостями вдосконалення композиції, миттєвого й багаторазового виправлення допущених помилок у відтворенні пропорцій, неточностей перспективних побудов, світлотіньових і тональних відношень тощо. Зважаючи на це, студіювання традиційних способів художньої роботи в жанрі натюрмورتу та його цифрової технології є достатньо ефективним інтегративним підходом до образотворчого вишколу школярів і студентів, але за умови забезпечення наступності традицій та інновацій.

Із урахуванням окресленого, у межах статті пропонуємо комплексну методику створення натюрморту від його натурної постановки до цифрового втілення образотворчого задуму, якою можуть послуговуватися у своїй професійній діяльності художники-педагоги та школярі і студенти в умовах стаціонарного й дистанційного навчання.

Алгоритм натурної постановки натюрморту

Для живопису, графіки та декоративного мистецтва використовують натурні постановки натюрмортів, які бувають спонтанні та спеціально скомпановані.

Випадково утворений натюрморт складається зі згрупованих природним чином об'єктів, наприклад, купка розсипаних на столі грибів, яблук, горіхів тощо. Спеціально скомпанований натюрморт охоплює узгоджені автором за формою, змістом, кольором, фактурою та іншими характеристиками предмети.

За різновидами натюрморти поділяються на: сюжетно-тематичні (обов'язково мають певну ідею); навчальні (тренування образотворчих навичок); творчі (художньо оригінальні); одновидові (охоплюють однорідні предмети); змішані – (поєднують різномірні предмети); сюжетні (поєднання тих предметів, що чітко вказують на певну назву).

Відповідно до засобів виразності, натюрморти розрізняються за: колори-

том (теплі, холодні, нейтральні); співвідношенням кольорів (дуже контрастні, малокоонтрастні, нюансні); тональністю (світлі, середні й темні); освітленням (бічним, прямим, контровим); місцем розташування (настільний, інтер'єрний, пейзажний); часом виконання (короткочасний, довготривалий); постановкою навчальної задачі (реалістичний, декоративний, фантазійний).

Ступінь складності спеціально поставлених натурних натюрмортів різний.

Простий натюрморт складається з незначної кількості предметів, однотонного драпірування без зайвих складок. Він чітко проголошує однозначну тему. У ньому домінують контрастні співвідношення кольору, тону й світла (фото 1).

Натюрморт середньої складності охоплює чимало предметів, різноманітне складчасте драпірування з простими візерунками. Ним передбачено додаткові натяки на заявлену тему. Всі його виразні характеристики досягаються завдяки використанню прийомів нюансування, контрастування, акцентування тощо (фото 2).

Дуже складний натюрморт містить багато різномірних об'єктів, однотонних та орнаментальних драперій зі складками, охоплює фрагменти додаткового предметного простору, що підкреслюють умови користування предметами, їхню змістову сутність і функції у межах обраної теми (фото 3).

Основним принципом постановки натюрморту є його поступове ускладнення з різними варіаціями освітлення.

Найперша дія при постановці тематичного натюрморту – добір предметів, що схожі за смисловим призначенням. Тут слід уникати абсурдних поєднань, наприклад, чайник та ополоник, чашка кави й цибулина тощо.

Теми для натюрмортів можуть бути найрізноманітніші. Їх шукають у різних сферах життєдіяльності людини – побуті, праці, відпочинку. Згідно з цим, зміст натюрмортів найчастіше охоплює умовну «оповідь» предметів про харчування, трудову діяльність, розваги, святкові церемонії тощо. У натюрморті також можна відтворювати певні асоціації настрою за допомогою букетів

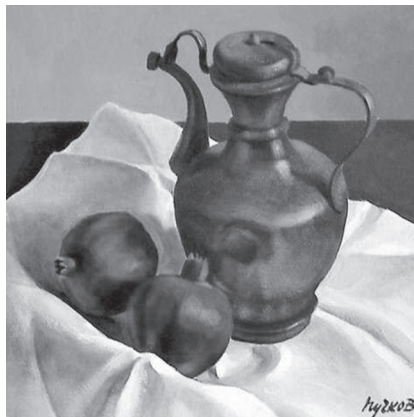

Фото 1. Пучков Юрій. «Натюрморт з гранатами» (2004 р.). Картон, темпера. Режим доступу: http://masterart.ru/wp-content/gallery/gal_puchkov/36.jpg

Фото 2. Сезанн Поль. «Натюрморт з яблуками і цукорницею» (1894 р.). Полотно, олія. Режим доступу: <http://artchallenge.me/painters/69/1.jpg>

Фото 3. Нікіч-Крилічевський Анатолій. «Етюд з медалями Марії Ісакової» (1951 р.). Полотно, олія. Режим доступу: https://img0.liveinternet.ru/images/attach/b/4/104/149/104149540_3727985_NikichKrilychevskii_Anatolii_Urevich_Rossiia_1918_1994_Etudy_s_medalyami_M_Isakova_1951.jpg

Фото 4. Третякова Наталія. «Дуна і сливи» (2011 р.). Полотно, олія. Режим доступу: <https://r4.mt.ru/r23/photo0A79/20143136304-0/jpg/bp.webp>

квітів, листя дерев, драперій та предметів домашнього вжитку.

Друга дія – сам процес поєднання предметів, що має бути природним і невимусленим. Відтворюючи певну тему, слід обрати головний предмет та підпорядкувати йому другорядні речі, які недоцільно розташовувати в один ряд, надто наближено чи віддалено один від одного. При цьому необхідно враховувати плановість розташування, не допускаючи заступання і торкання одних об'єктів іншими. Висота, маса, фактурність, округлість, кутастість та інші характеристики складників натюрморту не можуть бути абсолютно

ідентичними і занадто протилежними. Проте подібність форм, ритмічна організація, статико-динамічні та інші ознаки забезпечують гармонійність їх поєднання.

Третій крок – вибір тональних і кольорних співвідношень предметів, що може ґрунтуватися на контрастах і нюансах. Як правило, у натюрмортах, де переважає значна різниця між світлими, середніми і темними предметами та їхніми кольорами відчувається строкатість та агресивність. Їх постановка за принципом мінімалізації окреслених характеристик сприймається як стримана композиція за певною кольоровою гамою. За допомогою освітлення ці параметри можна підсилувати, домагаючись різких або м'яких тінєвих градацій.

Вивчення й вибір типології композиційних побудов за зразками реалістичного живопису натюрморту

У процесі натурної постановки натюрморту необхідно враховувати можливі формати образотворчої площини: горизонтальні, вертикальні чи квадратні.

У композиції натюрморту квадратного формату відчувається стан стабільності. При цьому увага глядача концентрується на центральній частині зображення. Це зумовлено тим, що рівні сторони квадрата візуально урівноважують ілюзію руху форм догори і в ширину (фото 4).

Горизонтальна натюрмортна композиція зазвичай наближена до формату площини, де розташовано чималу кількість обраних предметів. Вона спонукає до спокійного споглядання, милування розмаїттям форм. Але її розгортання по

Фото 5. Жмак Віктор. «Плоди» (2012 р.). Полотно, олія. Режим доступу: <https://ams3.digitaloceanspaces.com/sverediuk-space/wp-content/uploads/2018/12/17190255/PLODI-1024x591.jpg>

Фото 7. Харук Олександр. «Конвалії» (1992 р.). Планір, акварель. Режим доступу: https://i.arts.in.ua/i/13541/f_konval---landyshti--haruk-sergy-ta-haruk-oleksandr-brati-bliznyuki_1574030358.jpg

горизонталі має свої межі, за якими зображення може перетворитися у фризову композицію (фото 5).

Вертикальна композиція натюрморту підкреслює стан величчя й піднесеності, оскільки вона асоціюється з природним процесом зростання. Такий формат найчастіше використовується для зображення квітів, гілок, високих ваз тощо (фото 6 – див. 4 сторінку обкладинки).

Із урахуванням окреслених форматів, натурну постановку натюрмортів виконують за певними композиційними схемами – трикутною, круговою і діагональною.

За схематичним принципом компонування натюрморту на основі трикутника передбачається центрування масивного об'єкта й горизонтальне згрупування навколо нього дрібніших предметів (фото 7).

Кругова композиція натюрморту характерна тим, що в ній предмети розташовані концентрично. Увага глядача зосереджується переважно в геометричному центрі формату, поступово розгортаючись за годинниковою стрілкою або, навпаки, проти неї (фото 8).

Композиція натюрморту, що побудована на основі діагоналі, створює враження внутрішнього дисбалансу, відтворює ілюзорну динаміку руху форм у напрямі зростання чи сповзання. Зазвичай у ній має місце ділянка порожньої частини формату, що акцентує

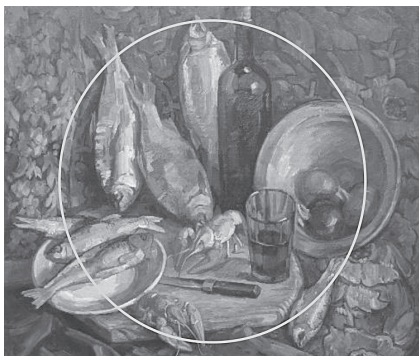

Фото 8. Кузей Анатолій. «Натюрморт з таранями та раками» (1997 р.). Полотно, олія. Режим доступу: <https://ams3.digitaloceanspaces.com/sverediuk-space/wp-content/uploads/2020/08/20195856/natyurmort-z-taranyamy-ta-rakamy-1024x862.jpg>

Фото 9. Грицина Віктор. «Натюрморт з гарбузом» (2010 р.). Полотно, олія. Режим доступу: <https://ams3.digitaloceanspaces.com/sverediuk-space/wp-content/uploads/2017/04/04221411/Natyurmort-s-tyikvoy.jpg>

просторове розташування предметів (фото 9).

За мірою візуального охоплення предметів композиція натюрморту може бути умовно замкнутою (обмежено простором рами), частково або переважно відкритою (фрагментарною).

Композиція натюрморту замкнутого типу охоплює зображення сукупності предметів в обраному форматі, розташування яких сконцентровано на площині з певною відстанню до меж рами. Наявність полів по всьому периметру картини підкреслює цілісну єдність елементів композиції, що асоціюється з пластично компактною плямою на певному тлі. Завдяки цьому погляд глядача зосереджується спочатку в центрі,

а потім переходить до периферійних ділянок, поступово повертаючись до вихідного фокусу (фото 10).

Частково відкрита композиція натюрморту передбачає відсічене зображення окремих предметів та їх деталей, що поза картиною лише уявляються. Решта об'єктів відтворена сповна і сконцентрована на певній відстані від країв формату. Завдяки цьому глядач ненадовго затримує погляд на композиційному центрі та переводить його на периферійні ділянки образотворчого простору (фото 11).

Переважно відкрита композиція натюрморту передбачає широкий картинний простір, у якому більшість предметів зображена фрагментарно. У такому разі чіткість розташування композиційного центру втрачається. Часто

Фото 10. Кобзаренко-Кореньок Раїса. «Осінній натюрморт» (2018 р.). Полотно, олія. Режим доступу: <https://ams3.digitaloceanspaces.com/sverediuk-space/wp-content/uploads/2020/05/21202742/osinnij-natyurmort-768x694.jpg>

виникають інші осередки для зосередження зорової уваги глядача, що надає твору особливої динаміки, полісемантики та певної віртуальності (фото 12).

Обравши певний тип композиційної побудови натюрморту та керуючись ним, можна приступити до його натурної постановки, у процесі якої методом спроб і помилок шукають різні варіації угруповання предметів. Для одержання візуального вихідного зразка й подальшої творчої роботи з натюрмортом у цифровому форматі необхідна грамотна фотозйомка.

Фотозйомка і корекція зображення натюрморту

У фотомистецтві натюрморт – це лише на перший погляд простий жанр. У процесі його постановки і зйомки фотограф має володіти художнім смаком і майстерністю. Адже йому слід виконати фотозображення неживих об'єктів так, щоб під час їх сприйняття глядачі відчували певні емоції.

У домашніх умовах для зйомки натюрморту можна використовувати різні джерела освітлення – з вікна, від настільної лампи, ліхтарика та свічки. Під час зйомки слід звернути увагу на ті предмети, що зроблені з блискучих матеріалів, наприклад, металу, фарфору скла. Адже вони відбивають яскраве світло, що може зіпсувати кадр. Не варто й освітлювати об'ємні предмети прямим світлом, бо їхнє фотозображення буде занадто плоским. Краще підсвітити предмети натюрморту збоку. Тоді за світлотіньовими градаціями можливо максимально відтворити об'ємність форм. Шляхом спроб і помилок слід відшукати

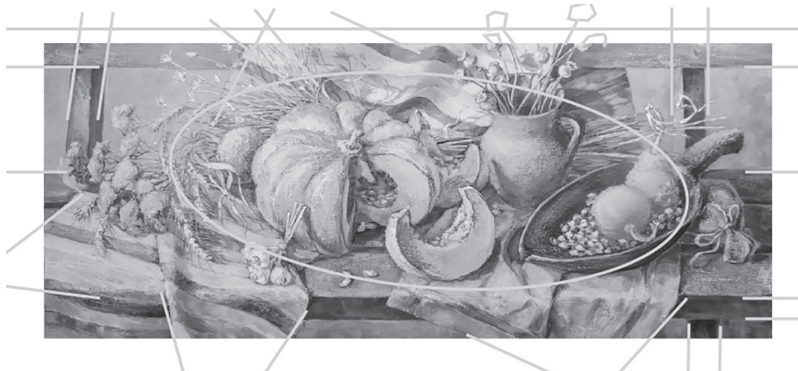

Фото 11. Оксана Оснач. «Осіннє срібло» (2017 р.). Полотно, олія. Режим доступу: <http://airkunst.com/uploads/upload/Осіннє%20срібло%2C%202017%2C%20n.o.%2C%2050x120-min.jpg>

Фото 12. Рябцев Володимир. «Натюрморт 20» (2010 р.). Полотно, олія.
Режим доступу: https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/sverediuk.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/artlib_gallery-222218-b.jpg

Фото 13. Єрмаков Володимир. «Троянди» (2010 р.). Художня фотографія натурної постановки у 2-х ракурсах. Режим доступу: (фото ліворуч https://i.arts.in.ua/i/3084/rozy_ermakov_vladimir_1292328524.jpg); (фото праворуч https://i.arts.in.ua/i/3084/f_vsyto-te-je-rozy_ermakov_vladimir_1292492202.jpg).

необхідне місце розташування джерела освітлення. Адаже його віддаленість, кут спрямування променів зумовлюють різні оптичні ефекти. Щоб досягнути різних рефлексів у тінювих партіях, під час зйомки натюрмортів доцільно скористатися відбивачем. Це може бути спеціальний металевий щит, покритий фольгою.

Натюрморт – це рукотворна статика, що потребує продуманого рішення і терплячості. При його фотозйомці потрібно досягнути максимальної чіткості зображуваних предметів. Для цього

слід використовувати штатив, що дасть змогу уникнути дрижання камери та спостерігати за сюжетом натюрморту і знаходити при цьому вдалі кадри.

У фотозйомці натюрморту важливим є місце, з якого на камері фіксується зображення. Це – ракурс, що зумовлений точкою зору на натуру, а також її положенням у просторі. Найпоширеніші кути для зйомки натюрмортів – 0, 10-20 і 45 градусів. Залежно від їх вибору, отримують ракурси, що різною мірою розкривають перспективні скорочення предметів (фото 13).

Для подальшої творчої роботи зі створення натюрморту цифрового формату необхідна художня корекція вихідного фотозображення натурної постановки.

Чимало рішень, призначених для роботи з фотознімками, охоплюють той чи інший художньо-графічний інструментарій комп'ютерних арт-програм, наприклад, «Adobe Photoshop», «Corel Photo Paint», «Corel Painter», «Photo Master» та ін. За його допомогою можна перетворити звичайні фотографії в розкішні твори мистецтва. Наприклад, застосування плагінів освітлення й затінення дає змогу зробити знімок більш реалістичним або надати йому загадковості, містичності, архаїчності тощо. Завдяки використанню спецефектів глибини можна досягнути більшої об'ємності зображених предметів. Коригування фокусу допомагає розставити бажані акценти (фото 14).

Цифрова імітація різних художніх технік графіки й живопису та декоративна стилізація натюрморту

Оволодівши основами постановки натюрморту, принципами фотозйомки й технологіями художньої ретуші, можна приступити до процесу його створення в цифровому форматі за допомогою інструментарію обраної комп'ютерно-графічної програми («AKVIS Sketch», «CorelDRAW», «Corel Painter», «Adobe Photoshop», «ArtRage», «Krita», «MyPaint» та ін.) під супроводом художника-педагога, який керує процесом виконання поставлених завдань, безпосередньо контактуючи з виконавцями на уроках з образотворчого мистецтва в закладах середньої освіти, на заняттях з рисунку, живопису

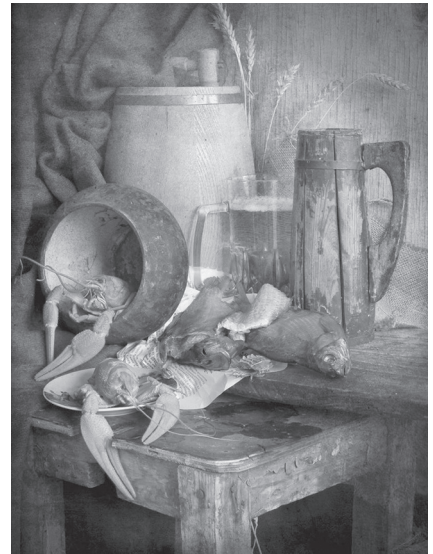

Фото 14. Трушкова Анна. «До пива» (2012). Художня фотографія з цифровим редагуванням зображення натурної постановки. Режим доступу: https://i.arts.in.ua/i/14611/f_k-pivu_trushkova-anna_1367071160.jpg

су та декоративно-прикладного мистецтва у вищій школі або дистанційно, використовуючи відеоконференції на базі відповідної онлайн-платформи, наприклад, «Zoom» чи «Google meet».

Заздалегідь підготовлене фотореалістичне зображення натюрморту цифрового формату можливо трансформувати в різні варіації імітації рисунка олівцем, пером, вуглем тощо. Для цього його слід скопіювати в окремий файл обраної для роботи художньо-графічної програми. Застосування спеціальних фільтрів, тобто інструментальних додатків до цих програм, дає змогу виконати ту чи іншу дію з пікселями зображення і створити ілюзію, ніби твір виконано вручну за допомогою обраного інструмента, приміром, пера. Для виконання декоративного натюрморту різними способами стилізації зображення реальних форм слід скористатися векторним і растровим інструментарієм відповідних програм (див. фото 15 на 2 с. обкладинки).

Зміст навчально-творчих завдань зі створення натюрморту цифрового формату

Щоб навчитися створювати натюрморт цифрового формату, спочатку

треба добре вивчити інтерфейс та функціональні можливості графічних інструментів тієї чи іншої програми, а потім провести попередню підготовчу роботу за пошуково-аналітичним та техніко-тренувальним напрямками. Перший напрям полягає в пошуку в мережі «Інтернет» аналогів цифрових натюрмортів та аналітичного осмислення їхніх художньо-виразальних особливостей; другий – у тренуванні технічних навичок використання фільтрів та графічних інструментів для досягнення різних художньо-графічних ефектів. Лише після цього можна приступити до виконання низки завдань з імітації різних художніх технік та декоративної стилізації (фото 16 - див. 2 сторінку обкладинки).

Завдання 1. За допомогою інструментарію обраної комп'ютерно-графічної програми трансформувати вихідну цифрову фотокомпозицію тематичного натюрморта в графічні твори з імітацією рисунка олівцем, пером та вуглем та з відповідною художньою корекцією зображень.

Завдання 2. За допомогою інструментарію обраної комп'ютерно-графічної програми трансформувати вихідну цифрову фотокомпозицію тематичного натюрморта в живописний твір з імітацією технік акварелі, олії й пастелі з відповідною художньою корекцією зображень.

Завдання 3. За допомогою векторного інструментарію, наприклад програми «Corel Draw», виконати декоративний тематичний натюрморт у спосіб аплікативної стилізації.

Завдання 4. За допомогою векторного інструментарію програми «Corel Draw» та її растрових плагінів виконати декоративний тематичний натюрморт у спосіб вітражної і батикової стилізації.

Варто зазначити, що окреслені творчі завдання було використано під час карантину (березень – червень 2020 р.) у формі дистанційного навчання майбутніх учителів образотворчого мистецтва в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини в межах програм таких дисциплін, як «Рисунок», «Живопис» і «Декоративно-прикладне мистецтво». З урахуванням того, що студенти з ве-

ликим інтересом виконували свої роботи і продемонстрували їх високу художню якість, до навчального плану професійної підготовки магістрів введено три нові вибіркові дисципліни: «Теорія і практика цифрового рисунку», «Теорія і практика цифрового живопису», «Теорія і практика цифрового декоративного мистецтва». Результативність їх вивчення планується висвітлити в науково-методичних виданнях. Але вже сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що впровадження комп'ютерних технологій образотворчого вишколу є достатньо ефективним, особливо в умовах дистанційної освіти. Тому запропоновану методику цифрового формату студіювання натюрморта доцільно впроваджувати в інші ланки системи неперервної мистецької освіти, адаптувавши її до відповідних умов і вікових можливостей суб'єктів педагогічного процесу.

Висновки. Основою сучасної художньої педагогіки в усіх ланках неперервної мистецької освіти має бути струнка система традиційних методів і прийомів навчання образотворчого мистецтва в поєднанні з інноваціями, що репрезентовані комп'ютерними технологіями. Цифровий формат студіювання рисунку, живопису та інших різновидів візуального мистецтва в їх жанровому розмаїтті – це цікавий, різноманітний і водночас специфічний вид навчально-творчої діяльності, у процесі якої розкриваються широкі можливості для авторських художніх експериментів, розкриття талантів і творчої самореалізації особистості. В умовах соціальних колізій, зокрема пандемії коронавірусу, заняття з цифрового образотворчого мистецтва на базі інформаційних педагогічних технологій є ефективною формою дистанційного навчання.

Зважаючи на те, що жанр натюрморта є найпоширенішим засобом для формування образотворчої грамотності і художньої майстерності суб'єктів мистецько-освітнього процесу, цифровий формат його студіювання за методичними алгоритмами натурної постановки, вивчення типології композиційних побудов, імітації художньо-графічних і живописних технік та декоративної стилізації за допомогою інструмен-

тарію різних комп'ютерно-графічних програм дає змогу генерувати нові форми художнього бачення, заснованого на «проникненні» в натуру та її ілюзорної інтерпретації, а також досягати особливої образності з використанням таких виразальних засобів, як лінія і штрих, площа і пляма, форма і простір, світло і колір тощо.

Перспективою подальших дослідницьких пошуків є розроблення науково-методичних рекомендацій щодо цифрового формату студіювання інших жанрів образотворчого мистецтва в системі неперервної мистецької освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко С. Д. Цифровий фотодизайн як художня технологія інформаційного суспільства. *Проблеми розвитку міського середовища*. 2011. Вип. 5–6. С. 30–34.
2. Ерохин С. В. Эстетика цифрового компьютерного изобразительного искусства. Москва: Алтейя, 2010. 429 с.
3. Зорко А. Є. Натюрморт у класичному живописі та академічній художній освіті. *Вісник КНУКіМ*. Серія: Мистецтвознавство. 2011. Вип. 25. С. 36–43.
4. Кириченко О. І. Digital art як інтерактивна форма освоєння сучасного культурного простору в теорії та практиці художньої освіти. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 176. С. 91–95.
5. Латышев А. А. Компьютерные технологии в процессе обучения композиции в живописи. *Научное мнение*. 2014. № 10–1. С. 199–204.
6. Пічкур М. О., Сотська Г. І., Демченко І. І., Король А. М., Гордаш А. М. Митець інформаційного покоління: академічна і цифрова парадигма образотворчої підготовки у вищій школі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 79. № 5. С. 296–312.
7. Прищенко С. В., Сенчук Т. В. Художньо-естетичні аспекти фотографії. *Культура і сучасність*. 2019. № 1. С. 134–141.
8. Прохоров С. А. Дизайн: применение компьютерной техники в процессе обучения живописи на пленэрной практике в контексте архитектурно-дизайнерской подготовки в высшей школе. *Мир науки, культуры, образования*. 2011. № 2 (27). С. 30–34.
9. Свинобоева Т. И., Решетова М. В. Художественная фотография: принципы построения композиции. *Проектная культура и качество жизни*. 2020. № 18. С. 58–72.
10. Шпагина И. С., Габриэлян Л. И. Цифровая живопись в обучении. *Среднее профессиональное образование*. 2020. 2 (254). С. 19–23.
11. Faber C. H. Digital Drawing Tablet to Traditional Drawing on Paper: A Teaching

Studio Comparison. In Proc. IASDR '09. 2009. P. 2485–2492.

12. Pijet André. Traditional Versus Digital: How Do We Preserve the Teaching of Drawing in the Digital Age? URL: <https://pijet.com/2013/03/29/traditional-versus-digital-how-do-we-preserve-the-teaching-of-drawing-in-the-digital-age/> (дата звернення: 11.08.2020).

13. Road Map for Arts Education. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf (дата звернення: 16.08.2020).

14. Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf (дата звернення: 16.08.2020).

References:

1. Bondarenko, S. D. (2011). Cyfrovyy fotodyzajn yak xudozhnya tekhnologiya informacijnogo suspilstva [Digital photodesign as an artistic technology of the information society]. Problemy rozvytku miskogo seredovyssha, 5–6, 30–34.

2. Erohin, S. V. (2010). Estetika cifrovogo kompyuternogo izobrazitelnogo iskusstva [Aesthetics of digital computer art] Moskva: Alteya.

3. Zorko, A. Ye. (2011). Natiurmort u klasychnomu zhyvopysi ta akademichnii khudozhnii osviti [Still life in classical painting and academic art education]. Visnyk KNUKiM. Seriya: Mystetstvoznavstvo, 25, 36–43.

4. Kyrychenko, O. I. (2019). Digital art yak interaktyvna forma osvoyennya suchasnogo kulturnogo prostoru v teorii ta praktyci xudozhnoyi osvity [Digital art as an interactive form of mastering modern cultural space in the theory and practice of art education]. Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky. Kropyvnyczkyj: RVV CzDPU im. V. Vynnychenka: Vol. 176 (pp. 91–95).

5. Lатышев, А. А. (2014). Компьютерные технологии в протессе обучения композиции в живописи [Computer technologies in the process of teaching composition in painting]. Nauchnoe mnenie, 10–1, 199–204.

6. Pichkur, M. O., Sotska, G. I., Demchenko, I. I., Korol, A. M., Gordash, A. M. (2020). Mytecz informacijnogo pokolinnya: akademichna i cyfrova paradygma obrazotvorchoyi pidgotovky u vyshnij shkoli [Artist of the information generation: academic and digital paradigm of art training in higher education]. Informacijni tekhnologiyi i zasoby navchannya, 79, 5, 296–312.

7. Pryshhenko, S. V., Senchuk, T. V. (2019). Xudozhno-estetychni aspekty fotografyky [Artistic and aesthetic aspects of photography]. Kultura i suchasnist, 1, 134–141.

8. Prohorov, S. A. (2011). Dizayn: primenenie kompyuternoy tehniky v protsesse obucheniya zhyvopisi na plenernoy praktike v kontekste

arhitekturno-dizajnerskoy podgotovki v vysshey shkole [Design: the use of computer technology in the process of teaching painting in open air practice in the context of architectural and design training in higher education]. Mir nauki, kulturyi, obrazovaniya, 2 (27), 30–34.

9. Svinoboeva, T. I., Reshetova, M. V. (2020). Hudozhestvennaya fotografiya: principy postroeniya kompozicii [Artistic photography: principles of composition]. Proektnaya kultura i kachestvo zhizni, 18, 58–72.

10. Shpagina, I. S., Gabrielyan, L. I. (2020). Tsifrovaya zhivopis v obuchenii [Digital painting in teaching]. Srednee professionalnoe obrazovanie, 2 (254), 19–23.

11. Faber, C. H. (2009). Digital Drawing Tablet to Traditional Drawing on Paper: A Teaching Studio Comparison. In Proc. IASDR '09 (pp. 2485–2492).

12. Pijet André. Traditional Versus Digital: How Do We Preserve the Teaching of Drawing in the Digital Age? Retrieved from: <https://pijet.com/2013/03/29/traditional-versus-digital-how-do-we-preserve-the-teaching-of-drawing-in-the-digital-age/>

13. Road Map for Arts Education. Retrieved from: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf

14. Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education. Retrieved from: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf

Пічкур Николай Александрович, кандидат педагогических наук, доцент, профессор кафедры изобразительного искусства, Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, г. Умань, Украина, pmo65@ukr.net.

Натюрморт цифрового формата: художественная постановка, композиция, имитация и стилизация

Актуализовано проблему изучения цифрового формата натюрморта в процессе формирования основ изобразительной грамотности и творческого развития субъектов педагогического процесса в системе непрерывного художественного образования. Раскрыто разновидности натюрморта по содержанию и форме, средствам выразительности и степени сложности; разработан алгоритм его натурной постановки и фотосъемки по выбору типа композиционного построения на примерах классической живописи, что иллюстрировано подборкой соответствующих репродукций. Определена совокупность учебно-творческих задач по выполнению натюрморта методами цифровой имитации графических, живописных и декоративных техник.

Ключевые слова: художественное образование; изобразительное искусство; натюрморт цифрового формата; натурная поста-

новка; фотосъемка; композиция; имитация; стилизация.

M. O. Pichkur, PhD, Associate Professor, professor at Fine Art Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine, pmo65@ukr.net

Digital Still Life Painting: Art Production, Composition, Imitation and Stylization.

The article actualizes the problem of digital still life painting teaching while forming the basis of descriptive competence and skillful creative development of pedagogical process participants. It usually happens in the system of continuing art education and is to include the combination of traditional teaching methods and modes and innovative computer technologies. The difference and common features of man-made and digital type of drawing, painting and decorative still life composition has been describes. The following fact has been proven: the use of traditional ways of art work in the described genre and its digital technologies is appeared to be rather effective integrative approach to pupils and students art teaching but in case of traditions and innovations succession.

The article aims to highlight still life painting types of content, form, means of expressiveness and complexity rate. The author has developed the algorithm of its natural production and photography of the composition structure type on classical painting samples. They are illustrated with a number of appropriate copies including authorial schemes. The article demonstrates a complex of educational writings on still life painting production with the methods of digital imitation of graphic (a pencil, pen, coal), pictorial (watercolor, oil, pastel) and decorative (applicative, stained and batik stylization) techniques. The following fact has been stated: accomplishment of these tasks on distant learning of would-be fine art teachers at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University proved for them to be absorbed by the painting and reach art works of high quality. It is concluded that this method is to be implemented to the point in other branches of continuing art education system; it is to be also adapted to the appropriate conditions and age possibilities of pedagogical process participants.

Key words: art education; fine art; digital still life painting; natural production; photography; composition; imitation; stylization.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2020 р.